

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут філології й журналістики
Кафедра журналістики, реклами і зв'язків з громадськістю

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему:

**«СХЕМИ» ТА «СЛІДСТВО. ІНФО» МАСШТАБНІ ПРОЄКТИ
ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ**

Студентки IV курсу, групи 4ЖБ
Освітньої програми *Журналістика*
Галузі знань *06 Журналістика*
Спеціальності *061 Журналістика*
Ступеня вищої освіти *бакалавра*
Славічек Ірини Русланівни

Науковий керівник: **Завальнюк І. Я.**,
доктор філологічних наук, професор

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Голова Екзаменаційної комісії:	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Члени Екзаменаційної комісії:	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2025 рік

АНОТАЦІЯ

Славічек І. Р. «Схеми» та «Слідство. Інфо» масштабні проєкти журналістських розслідувань: Спеціальність 061 Журналістика; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2025.

У кваліфікаційній роботі вивчаються теоретичні аспекти журналістського розслідування, ключові принципи діяльності та редакційну політику журналістів – розслідувачів. Оцінюється значення журналістських розслідувань як механізму громадського контролю. Розглядаються етапи розвитку провідних розслідувальних проєктів «Схеми» та «Слідство.Інфо». Окремо аналізується найбільш резонансні розслідування проєктів «Схеми» та «Слідство.Інфо». Досліджується їхнє відображення в політичному та суспільному житті України.

Ключові слова: журналістські розслідування, редакційна політика, проєкт, громадський контроль, резонанс.

ANNOTATION

Slavich I. R. «Schemes» and «Slidstvo. Info» large-scale projects of journalistic investigations: Specialty 061 Journalism; Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Vinnytsia, 2025.

The qualification work studies the theoretical aspects of journalistic investigation, key principles of activity and editorial policy of investigative journalists. The importance of journalistic investigations as a mechanism of public control is assessed. The stages of development of the leading investigative projects «Schemes» and «Slidstvo. Info» are considered. The most resonant investigations of the projects «Schemes» and «Slidstvo. Info» are separately analyzed. Their reflection in the political and social life of Ukraine is studied.

Key words: journalistic investigations, editorial policy, project, public control, resonance.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	8
1.1. Історія розвитку та становлення жанру журналістських розслідувань в Україні.....	8
1.2. Правові та етичні засади журналістських розслідувань	15
1.3. Журналістські розслідування як інструмент громадського контролю....	20
РОЗДІЛ 2. «СХЕМИ» ЯК ПРОВІДНИЙ РОЗСЛІДУВАЛЬНИЙ ПРОЄКТ	25
2.1. Етапи розвитку та особливості роботи команди «Схеми».....	25
2.2. Ключові розслідування проєкту «Схеми» та їхній вплив на суспільно-політичну ситуацію в Україні.....	27
РОЗДІЛ 3. «СЛІДСТВО. ІНФО» ЯК ЯВИЩЕ НЕЗАЛЕЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ФОРМУВАННЯ, ЗНАЧУЩІСТЬ ТА СВІТОВЕ ВИЗНАННЯ	41
3.1. Еволюція «Слідство.Інфо»: формування редакційного стилю та підходів.....	41
3.2. Найрезонантніші розслідування «Слідства.Інфо», що стали частиною громадського обговорення в Україні.....	43
ВИСНОВКИ	51

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
--	-----------

ВСТУП

Актуальність дослідження. Журналістське розслідування в Україні активно набирає обертів, перетворюючись на один із найскладніших і водночас найбільш престижних жанрів журналістики. У сучасному інформаційному суспільстві, де новини часто не містять унікальності, а доступність даних стала невід’ємним атрибутом демократії, такий тип діяльності відіграє ключову роль. В умовах домінування інтернету як основного джерела новин професійний журналіст має перевершувати функцію звичайного посередника між джерелом і аудиторією — його завданням стає пошук прихованої, унікальної інформації та її ретельне викриття. Журналістське розслідування вважається вершиною майстерності у професії. Цей термін використовується як для опису методу роботи, так і для визначення окремого жанру, попри те, що універсального визначення досі немає. Багато дослідників трактують розслідування як методологію збору даних, яка базується на роботі з численними джерелами, їх аналізі, порівнянні та викритті прихованих аспектів реальності. У контексті журналістської діяльності розслідування сприяє зміцненню демократичних засад та захисту громадських інтересів. Воно покликане розкривати злочини, виявляти зловживання владою, некомпетентність чи прояви корупції.

Зростаюча популярність жанру сьогодні підтверджує його перспективність: програми журналістських розслідувань є одними з найрейтинговіших на українському телебаченні. Провідні телеканали давно створили власні проєкти цього напрямку. Подібні програми демонструють ефективність у боротьбі з корупцією та підтримці демократичних цінностей.

Метою дослідження є всебічний аналіз діяльності журналістських розслідувальних проєктів «Схеми» та «Слідство.Інфо» в Україні. Дослідження зосереджене на визначенні їхнього внеску у формування жанру журналістських розслідувань, вивченні етичних і правових аспектів їхньої діяльності, а також оцінці впливу цих проєктів на суспільно-політичну

ситуацію в країні. Крім того, розглядається їхнє значення у контексті глобального медійного простору.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- дати оцінку стану розвитку розслідувальної журналістики в Україні;
- розглянути еволюцію, основні принципи функціонування та редакційну політику розслідувального проєкту «Схеми»;
- дослідити найгучніші розслідування проєкту «Схеми» та їхній вплив на громадську думку;
- проаналізувати найзначущі журналістські розслідування «Слідства.Інфо» та їхнє сприйняття в українському суспільстві.

Об'єктом дослідження стали телевізійні програми журналістських розслідувань, серед яких «Слідство. Інфо», а також «Схеми: корупція в деталях» на «24 Каналі» та «UA: Перший».

Предмет дослідження охоплює специфіку роботи цих програм у контексті сучасної української журналістики.

Методи дослідження. У роботі використано низку методів: 1) історичний метод, для аналізу становлення журналістського розслідування в Україні; 2) метод відбору, порівняння та узагальнення понять зі спеціалізованих праць; 3) спостереження й опис для аналізу конкретних телевізійних випусків; 4) контент-аналіз спрямований на дослідження структури, тематики, способів представлення та наративних стратегій основних матеріалів розслідувань, що викликали значний суспільний інтерес.

Джерела дослідження. Серед досліджень, присвячених сучасній пресі, інтерес становлять праці О. Глушко, І. Дзюба, К. Іванова, Н. Нікітіна, В. Полушкіна.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в всебічному аналізі двох найбільш впливових проєктів журналістських розслідувань в Україні – «Схеми» та «Слідство.Інфо». Ці проєкти розглядаються як унікальні явища сучасної медіажурналістики, які гармонійно поєднують інструменти

журналістики, антикорупційної діяльності та механізми громадського нагляду.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень підкреслюватимуть значення журналістських розслідувань у сучасному інформаційному просторі як ефективного медійного інструменту впливу на владу, формування громадської думки та підтримки принципів прозорості й відповідальності, а також матеріали цього дослідження стануть корисними для подальшого вивчення особливостей телевізійних журналістських розслідувань і будуть основою для майбутніх наукових робіт у цій сфері.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Зміст та результати проведеного дослідження були представлені під час виступів на:

- 1) Всеукраїнській студентській науковій онлайн-конференції «Актуальні проблеми журналістики» (Полтава, 30 квітня 2025 р.).
- 2) XI Всеукраїнська студентська наукова конференція «Актуальні проблеми соціальних комунікацій» (Київ, 15 травня 2025 року).
- 3) IV Науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» (Суми, 22-23 травня 2025 р.).

Структура кваліфікаційної роботи включає в себе вступ, три розділи, що містять 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел, що містить 31 позицію. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок, список використаних джерел подано на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

1.1 Історія розвитку та становлення жанру журналістських розслідувань в Україні

Журналістське розслідування представляє собою один із найскладніших жанрів як для української, так і для світової журналістики. Це результат поєднання багатьох сфер, таких як юриспруденція, політика, економіка, медицина тощо. Такий жанр вирізняється своєю гостротою і резонансом, адже покликаний викривати незаконні дії та порушення. Робота журналіста-розслідувача дуже схожа на роботу приватного детектива, тому що йому необхідно не лише глибоко зрозуміти проблему, а й знайти винних.

Михайлин надає таке визначення: журналістське розслідування є методом збору інформації, яку окремі особи або установи намагаються приховати від загального доступу, а також жанром, у якому ця зібрана інформація висвітлюється [7, с. 86].

У статті Н. Нікітіної «Специфіка журналістського розслідування: основи жанру й методу» детально розглянуто ключові аспекти створення матеріалів такого формату [14]. Авторка наголошує, що у науковій практиці поняття «журналістське розслідування» охоплює два основні виміри: як жанр і як метод. Цей жанр, за словами дослідниці, є найскладнішим серед усіх журналістських форм, оскільки вимагає високого рівня професійності, яка досягається лише через наполегливу працю та тривалий досвід [13].

У свою чергу, С. Сірачук у статті «Журналістське розслідування як метод збору інформації» надає поглиблений методичний аналіз цього поняття. Авторка зазначає, що журналістське розслідування інтегрує елементи таких жанрів, як інтерв'ю, портрет, репортаж, хроніка, а також аналітичні та синтетичні підходи. Вона акцентує увагу на тому, що завдання розслідування полягає в тому, щоб спершу зацікавити читача складною та інтригуючою ситуацією, а потім розкрити приховану суть за допомогою

глибокого аналізу [24]. Окремий інтерес викликає розгляд технології проведення журналістських розслідувань на прикладі телевізійної програми «Ключовий момент», який також представлений у дослідженнях Сірачук [24].

Американський публіцист та колишній редактор видання «Ньюздей», Р. Грін, визначив журналістське розслідування як журналістський матеріал, що зазвичай базується на особистій роботі й ініціативі, присвячений важливій темі, яку певні особи або організації намагаються приховати [4, с. 50].

Д. Рендол визначає журналістське розслідування як самостійний пошук істини, що відрізняється від простого узагальнення чужих даних. Зважаючи на те, що журналістські розслідування здебільшого стосуються випадків правопорушень чи службової недбалості, основним завданням журналіста стає збір необхідних доказів злочинної діяльності. На думку Рендола, розслідувальна журналістика бере свій початок там, де звичайна журналістика доходить межі. Вона не терпить секретності або відмов посадовців у наданні інформації, надаючи перевагу її самостійному здобуттю [20].

Журналістське розслідування, яке іноді називають корпоративним, детальним або проєктним звітуванням, не варто плутати з так званою «журналістикою витоку інформації» — швидкими новинами, здобутими завдяки витоку документів чи порад, які зазвичай надходять від осіб із політичною владою. У демократичних країнах, що розвиваються, це визначення може бути доволі розпливчастим, а критичні матеріали або ті, що містять витoki документів, часто помилково вважають журналістськими розслідуваннями. Крім того, публікації, що стосуються злочинів чи корупції, аналітичні матеріали або навіть суб'єктивні думки, також іноді хибно сприймаються як зразки журналістського розслідування [3, с. 4].

Дослідники журналістських розслідувань підкреслюють його синтетичну природу, що зумовлює складність структури цього жанру. У процесі створення матеріалу журналісти виконують ролі дослідників, юристів та науковців [13, с. 89].

Розслідування в журналістиці зазнало складного шляху свого розвитку. За словами О. Глушка, жоден інший жанр засобів масової інформації «не спричиняв такого значного інтересу, водночас породжуючи настільки суперечливі думки та оцінки щодо свого походження і сутності» [2, с. 9].

Становлення жанру журналістського розслідування припадає на 60-ті роки XX століття. Його появу стимулювала війна у В'єтнамі, а саме розрив між жорстокою реальністю війни та офіційними повідомленнями, що надходили від урядових структур [2, с. 10]. У ті часи американські журналісти донесли до мільйонів читачів правдиву інформацію про справжній хід воєнних подій. У червні 1971 року була оприлюднена знакова публікація, що мала назву: «Американо-в'єтнамські відносини, 1945–1967: Дослідження», яка викликала широке суспільне обговорення. У ній містилася секретна документація Пентагону, що стала доступною завдяки аналітику Держдепартаменту США Деніелу Елсбергу. Разчарований ходом В'єтнамської війни, Елсберг, залишаючи свою посаду, зумів таємно скопіювати частину документів і передати їх Нілу Шієну, журналісту «Нью-Йорк Таймс». Витоки цих матеріалів викрили, що адміністрація попереднього президента Ліндона Джонсона свідомо вдавалася до дій, спрямованих на ескалацію війни, всупереч його публічним заявам про небажання розширення конфлікту. Цей скандал дійшов до Верховного суду США, який постановив, що американські ЗМІ мають законне право публікувати ці документи. Публікація Пентагону суттєво похитнула довіру американського суспільства до керівництва країни. Секретні матеріали активно використовувалися антивоєнним рухом як переконливий доказ нещирості уряду в його позиції щодо війни у В'єтнамі [18].

У період існування СРСР журналістська діяльність перебувала під суворим контролем і суттєвими обмеженнями. В умовах відсутності свободи слова та незалежних засобів масової інформації практично не було можливості для реалізації журналістських розслідувань. Сам формат таких матеріалів, який передбачає «гостру негативну реакцію осіб, чиї інтереси

порушуються у публікації», був несумісний із домінуючою ідеологією радянської влади. Проте це не означало цілковитої відсутності розслідувальних елементів у радянських медіа.

Яскравим прикладом є публікація «Верблюди і капуста», що з'явилася 16 червня 1964 року на шпальтах газети «Радянська Україна», автором якої був Степан Колесник. Незважаючи на її гумористичну назву, сама публікація була позбавлена іронії та сарказму. У цьому матеріалі журналіст провів аналіз реальної ситуації і виявив, що водойми в селі не очищалися протягом десятиліть, більшість з яких була замулена, у той час як на полях без роботи стояла нова землерийна техніка, яка могла б вирішити цю проблему, залишалася невикористаною і знецінювалася як «мертвий капітал» [4, с. 30]. Наслідком публікації стали серйозні санкції проти автора: вимога спростування статті, сувора догана з боку партійного керівництва, звільнення з посади і заборона працювати у пресі, про що було повідомлено у всіх ЗМІ [16].

У період з вересня по грудень 1965 року Іван Дзюба занурився в роботу над публікацією "Інтернаціоналізм чи русифікація?". Як зауважує О. Глушко, за змістом, формою, аналітичною глибиною зібраних матеріалів, обґрунтованістю тверджень та висновків, ця робота є класичним прикладом журналістського розслідування [4, с. 33]. Іван Дзюба в передмові до дебютної публікації в українському журналі «Вітчизна» акцентував увагу на необхідності дати глибокий аналіз внутрішньої ситуації та визначити, які явища ми заперечуємо і які цілі перед собою ставимо [7]. Дослідники вважають, що цінність цього твору полягає у відображенні майже всіх аспектів журналістського розслідування, що сприяє глибшому розумінню цього жанру. Робота охоплює: узагальнення нагальної проблеми; аналіз ситуації в історичному і національно-політичному контексті; відображення позицій стурбованих суспільних груп; опис явищ, які викликають занепокоєння; підведення підсумків через логічно обґрунтовану відповідь автора на питання, які змушують протестувати патріотично налаштовану

інтелігенцію. Іван Дзюба підкріплював своє розслідування фактами з різних філософських, історичних, літературних джерел та реального життя. Його праця була перекладена і опублікована за кордоном українською, російською, англійською, французькою, італійською та китайською мовами. Радянська влада покарала його виключенням зі Спілки письменників України та вісімнадцятимісячним ув'язненням.

Головним завданням журналістики в СРСР було поширення пропаганди соціалістичних цінностей і способу життя. Радянська преса переважно висвітлювала позитивні сторони дійсності, зокрема економічні успіхи, здобутки передовиків виробництва, питання культури та морального виховання. Критичні матеріали зазвичай обмежувалися аналізом проблем, які обговорювалися в рамках партійного дискурсу. У ближчий до розпаду СРСР період журналісти вже почали звертатися до кримінальних тем, але ці публікації здебільшого зводилися до викладу судових рішень і аналітичного огляду, без глибокого розслідувального підходів.

Після розпаду СРСР у 1991 році та зняття цензури розвиток жанру журналістського розслідування в Україні отримав новий імпульс. Початок 90-х років характеризувався стрімкими змінами у суспільстві, які супроводжувалися економічною кризою та зростанням злочинності. Цей час став сприятливим для формування нових явищ, таких як рекет і переділ сфер впливу між олігархічними кланами. Разом із цими процесами відсутність жорсткого державного контролю дозволила журналістам вільніше працювати над викриттям складних і неоднозначних суспільних явищ.

Важливими етапами в розвитку українського журналістського розслідування стало здобуття незалежності України, зазначає Гліб Плєскач. Він поділяє історію цього жанру на два періоди: до 1995 року, коли можна було досліджувати фінансові махінації та політичні інтриги, але не мали права «зачіпати бандитську Україну». У другий період ситуація змінилася – вони отримали можливість писати про кримінальний світ, але змушені були уникати тем, пов'язаних з олігархами, які вже встигли «накопичити значний

капітал» [9, с. 44]. Це свідчить про поступове формування жанру, попри його повільний розвиток через зовнішній тиск певних соціальних груп. До кінця 1990-х років журналістське розслідування часто зводилось до критичних матеріалів та кореспонденцій років.

В Україні була лише одна спроба офіційно закріпити статус журналістського розслідування – саме в газеті «День» під редакцією Володимира Рубана. За словами Плєскача, його власний досвід підтверджує, що якісне журналістське розслідування можливе, коли є відповідні люди або фінанси, які дозволяють отримувати необхідну інформацію [9, с. 44].

В. Полушкіна зазначає, що українські журналісти-розслідувачі нині часто почуваються у своїх редакціях як "білі ворони" через відсутність юридичної підтримки, інформаційної бази, технічних засобів, а також підтримки від редактора та керівництва [17, с. 44].

Схожої думки дотримується і І. Хоменко, вважаючи, що навіть ефективно проведене журналістське розслідування в українських умовах позбавлене впливу та, як наслідок, сенсу [28, с. 108]. У той же час, К. Іванова стверджує протилежне, зазначаючи, що нині в українських медіа існує більше можливостей для розвитку цього складного, але вкрай необхідного суспільству жанру [10, с. 80]. Вона аргументує свою позицію тим, що в Україні проводяться семінари з навчання технікам і методам журналістського розслідування, обмінюються досвідом з іноземними журналістами та організовуються конкурси на кращий твір у цьому жанрі. Щоб створити якісне розслідування, дослідниця вважає, що потрібні природна інтуїція і талант, а також дотримання певних формул і правил жанру.

Справжній розвиток цього жанру прийшовся на середину 2000-х, що ознаменувався запуском у 2000 році інтернет-видання «Українська правда». Ініціаторами створення стали Георгій Гонгадзе разом із колегами Оленою Притулою, а також регулярною появою на телеекранах програми «Закрита зона» у 2005 році. «Закрита зона» стала першим масштабним телепроектом журналістських розслідувань в Україні. Програма виходила завдяки зусиллям

продюсерського центру під керівництвом Володимира Ар'єва та Наталки Фіцич із березня 2004 року по грудень 2005 року на 5-му каналі, за що була удостоєна двох премій «Телетріумф». Пізніше продакшн цього центру випускав інші програми розслідувального формату, такі як «Перший відділ», «Останнє попередження», цикл документальних фільмів «Відкрита зона», а також займався створенням документального кіно [12].

17 вересня 2000 року трагічний інцидент із викраденням і вбивством Георгія Гонгадзе став знаковою подією в історії української журналістики. Уже 28 листопада того ж року, видання "Українська правда" опублікувало так звані плівки Мельниченка, які вказували на можливу причетність президента Леоніда Кучми до цього злочину. Ця публікація спричинила значний суспільний резонанс та хвилю протестів, що у грудні трансформувалися в масштабну кампанію під назвою «Україна без Кучми». У 2004 році «Українська правда» стала важливим джерелом інформації для громадськості під час Помаранчевої революції, зокрема завдяки публікації результатів екзит-полів, які свідчили про фальсифікацію підсумків президентських виборів. Цей період ознаменував суттєве зростання авторитету та популярності видання.

Після завершення Помаранчевої революції медійне середовище України зазнало значних трансформацій. Зокрема, послабився політичний тиск на засоби масової інформації, що був властивий попереднім періодам. Події 2004 року вперше з часів здобуття незалежності країною продемонстрували здатність медіа відігравати ключову роль у мобілізації суспільства проти свавільних дій з боку влади та порушень прав людини. Інформаційна діяльність ЗМІ стала одним із ключових чинників, які надихнули громадян до активного прояву незгоди з численними порушеннями законодавства. Врешті-решт це сприяло мирній зміні політичної влади в країні.

Серед інших знакових змін, що стали наслідком революції, припинення використання практики так званих "темників" стало важливим етапом. Ці щоденні закриті директиви надсилалися керівникам та редакціям ЗМІ з

інструкціями щодо конкретного висвітлення політичних подій в Україні. Як зазначає «Українська правда», такі темники були не просто рекомендаціями, а, скоріше, жорсткими наказами. Їх метою було забезпечити контроль за інформаційним простором через комбінацію страху, примусу та економічних важелів. Це створювало механізм, за допомогою якого зміст темників успішно доводився до широкої аудиторії, встановлюючи суворий інформаційний регламент.

Журналістське розслідування зазнало значної еволюції як на міжнародній, так і на національній сцені. Його присутність та ефективність значною мірою визначаються політичною системою країни. Для проведення якісного розслідування журналісту потрібні не лише професійні навички, але й юридична та економічна підтримка, відповідне технічне оснащення та доступ до великої кількості інформації.

1.2 Правові та етичні засади журналістських розслідувань

Основоположні журналістські права – зокрема, права на отримання інформації та вільне вираження думок і переконань – спираються на конституційний стандарт, що складається з кількох важливих елементів і має найвищу юридичну силу в державі. Цей стандарт закріплено статтею 34 Конституції України, яка передбачає такі положення: «Кожній особі гарантується право на свободу думки і слова, а також на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожна людина має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію у будь-якій формі – як усній, так і письмовій або іншій — згідно зі своїм вибором. Згідно з теорією та практикою права, реалізація цих свобод може бути обмежена законом. Такі обмеження допускаються в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я населення, для охорони репутації або прав

інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації чи для забезпечення авторитету та неупередженості правосуддя» [11].

У навчальному посібнику «Посібник з журналістських розслідувань: теорія і практика» журналістське розслідування визначається як публікація або серія публікацій, що ґрунтуються на самостійній роботі журналіста, а не лише на інформації, отриманій через витoki чи зливи з офіційних або неофіційних джерел [18]. Автори посібника від Інституту розвитку регіональної преси (ІРРП) акцентують увагу на технічних аспектах підготовки розслідувань, водночас підкреслюючи, що основою таких матеріалів є ретельно виконана власна робота. З цим твердженням важко не погодитися, адже формат журналістських розслідувань вимагає детального аналізу, глибокого дослідження теми та індивідуальної оцінки явища.

У своїй діяльності медіа повинні керуватися чітко визначеними етичними принципами, що є критичним аспектом професійної компетенції журналістів. Хоча журналістам дозволено втручатися в особисте життя інших осіб за наявності громадської необхідності, вони також відповідають за об'єктивну оцінку діяльності окремих індивідуумів та цілих організацій. Важлива роль журналістів полягає у ретельному моніторингу дій влади, однак їхні права супроводжуються відповідними обов'язками.

В. Сущенко у своїй праці зазначає, що під час проведення розслідувань журналісти мають пам'ятати, що серед усіх принципів журналістики ключовими є гуманізм, достовірність і об'єктивність. Ці якості лежать в основі етичних норм, які регулюють поведінку журналістів у суспільстві. Основна вимога — подавати лише правдиву інформацію, уникати неточностей і помилок у процесі вивчення подій, ситуацій, конфліктів чи явищ, використовуючи виключно методи й засоби, що відповідають нормам суспільної моралі та чинному законодавству. Недотримання цих норм може призвести не лише до втрати професійної репутації, а й до моральної чи юридичної відповідальності [26].

Нерідко преса бере участь у так званих "війнах компроматів", орієнтуючись на інтереси власників або замовників замість інтересів аудиторії, що є проявом грубої неетичної поведінки. Принципи неупередженості та правдивості повинні бути основоположними для працівників медіа. Журналістські розслідування мають виконувати функцію встановлення істини, а не служити інструментом для дискредитації когось. Інтереси аудиторії та її право на достовірну інформацію повинні переважати над інтересами володільців засобів масової інформації.

Ця професія передбачає значний соціальний обов'язок, оскільки журналіст насамперед відповідає за свої слова перед суспільством, впливаючи на громадські настрої та суспільне життя. Помилки, які виникають, навіть за відсутності свідомого наміру, залишаються відповідальністю журналіста. Це підкреслює важливість ретельного підтвердження інформації щонайменше з двох незалежних джерел. Особливий наголос слід робити на візуальних матеріалах, які повинні відповідати реальності і не бути штучно створеними. Якщо використовуються архівні матеріали, необхідно чітко зазначити джерело їх походження. У разі допустимих неточностей чи помилок, медіа мають неухильно визнати і виправити їх.

Спростування неправдивої інформації залишається одним із наріжних каменів професійної журналістики. Вкрай важливо чітко розрізняти викладення фактів та журналістські коментарі. Аудиторія має невід'ємне право формувати власні висновки на основі представлених фактів. Коментарі слід чітко відокремлювати від безпосереднього викладу фактичних відомостей, забезпечуючи ясність для сприйняття.

Збалансованість журналістських матеріалів є ключовою вимогою. При висвітленні контроверсійних тем, необхідно надати аудиторії право ознайомитися з різними точками зору основних учасників подій, дотримуючись стандартів журналістської етики.

Відсутність посилань на джерела інформації також неприйнятна, оскільки це може створити враження, що журналіст самостійно отримав усі дані. Це накладає додаткову відповідальність і є неетичним щодо справжніх джерел. Подібна ситуація виникає під час коментування, де загальноновизнаною практикою є залучення незалежних експертів, тоді як у нас часто виступають з коментарями політики або самі журналісти.

Ще однією суттєвою проблемою є прихована реклама, відома як «джинса». Аудиторія повинна знати, коли матеріал має рекламний характер, незалежно від того, чи це товар чи політична особа. Важливість ретельного підходу журналіста до героїв своїх матеріалів не можна недооцінювати. Він має враховувати, що його слова можуть миттєво вплинути на чийсь репутацію та особисте життя.

Особливу увагу слід приділяти висвітленню тем, які можуть створити упередження щодо певних груп людей або окремих осіб на основі раси, національності, статі, мови чи релігії. Журналіст повинен бути свідомим та уникати негативних стереотипів, що можуть існувати в суспільстві, щоб не стати їхнім заручником та не піддати їм героїв своїх матеріалів.

Не слід ігнорувати право аудиторії на одержання інформації. Громадяни делегували журналістам завдання оперативного інформування про всі важливі й актуальні події. Працівники медіа мають зобов'язання виконувати це завдання, уникнувши залежності виключно від офіційних джерел. Вони повинні шукати альтернативні джерела інформації, критично оцінювати відомості як від офіційних установ, так і загалом. Це включає практику постійного апелювання до владних структур, що часто зумовлено традиційною залежністю від держави та існуванням потужних державних медіа. В інтересах аудиторії – звільнитися від такої залежності й інформувати незалежно від інтересів та реакцій владних органів.

Наразі в українських засобах масової інформації виникла інша етична проблема: перевага комерційної вигоди. Незважаючи на те, що мас-медіа закономірно трансформуються із засобу політичного впливу в інструмент

фінансової прибутковості, у цьому процесі криється значний ризик повної бульваризації преси. Угодовство з низькими смаками, наголос на сенсаційності, злочинах, сексі й скандалах призводять до втрати медіа своєї ролі як інформаційного маяка.

Основна задача журналіста полягає в задоволенні потреб аудиторії у якісній інформації. У багатьох країнах вважається, що журналіст – це той, чия професійна діяльність пов'язана зі збиранням, обробкою та поширенням масової інформації. Журналісти мають багато прав, але також несуть відповідність за їх виконання перед суспільством, самими собою та власниками медіа-засобів.

Журналісти надають інформацію для використання її аудиторією, стараючись при цьому залишатися нейтральними. Ангажованість може призвести до передавання викривленої інформації. На жаль, багато медіа розповсюджують політично чи економічно упереджену інформацію, часто за принципами радянської пропаганди, де світ поділяється на «хороших» і «поганих». Це створює ситуацію, коли більшість читачів, глядачів і слухачів вже можуть передбачити, які позиції підтримує медіа і кого критикуватиме. Таке підхід мало спільного з традиціями професійної журналістики. Журналісти таких медіа нехтують принципами збалансованості, не озвучують всіх точок зору на проблему, прагнуть стати своєрідними «суддями», вирішуючи, чию точку зору винна знати аудиторія. Це сучасна проблема, яка підриває довіру до журналістики в цілому.

Зустрічі з прихованою упередженістю в медіа можуть проявлятися у наданні слова представникам різних політичних сил, де, завдяки вибору опонентів або тенденційним питанням, одна сторона отримує перевагу, обмежуючи можливості іншої для вираження їхньої позиції. Нажаль, маніпуляція інформацією на користь певних зацікавлених сторін стала розповсюдженою практикою в українських засобах масової інформації. Журналісти повинні забезпечувати аудиторію правдивими та всебічними інформаційними послугами без вдавання до тактики нав'язування певної

точки зору. Ключове завдання журналіста полягає в неупередженому та всебічному інформуванні аудиторії про події та феномени сучасності. Соціальна відповідальність журналіста полягає у забезпеченні достовірності та комплексності всіх його суджень та повідомлень, надаючи рівні можливості для висловлювання всім основним учасникам подій. Це дає змогу аудиторії отримати всебічне розуміння з питань, що мають суспільне значення. Варто також згадати про суворі етичні приписи щодо співпраці журналістів із правоохоронними органами. З одного боку, як громадянин він повинен протистояти злочинності, але з іншого, як журналіст, повинен дотримуватись свого основного обов'язку – об'єктивного інформування громадськості. Використання журналістів спецслужбами для прикриття своєї діяльності настійно засуджується міжнародними журналістськими організаціями. Особливої обережності слід дотримуватись при висвітленні кримінальних розслідувань та судових процесів. Хоча на журналістів не поширюються вимоги презумпції невинуватості, етичні норми закликають не згадувати нікого як злочинця до винесення судового вироку. При критичному висвітленні окремих осіб важливо враховувати не лише можливу шкоду для їхньої репутації, але й емоційний біль, що може бути завданий близьким цих людей. Необхідно прагнути мінімізувати негативний вплив на тих, хто не є прямими об'єктами критики.

1.3 Журналістські розслідування як інструмент громадського контролю

Журналістські розслідування відіграють ключову роль у забезпеченні громадського контролю, оскільки здійснюють моніторинг дій представників влади, бізнесу та інших впливових структур. Їхнє завдання полягає не лише у поданні інформації, але насамперед у розкритті прихованих чи свідомо замовчуваних даних, які мають значення для суспільства. Завдяки ретельному аналізу, перевірці фактів, збору доказів, вивченню офіційних документів та інтерв'ю з надійними джерелами, журналісти висвітлюють зловживання

владою, корупційні схеми, порушення прав людини, конфлікти інтересів, незаконне використання бюджетних ресурсів та інші важливі соціальні проблеми.

Журналістське розслідування, з одного боку, можливе лише в демократичному суспільстві, яке гарантує свободу слова та відповідно створює умови для існування цього жанру. З іншого боку, воно сприяє підтримці демократії, виконуючи функцію контролю за суспільними процесами та діяльністю влади, а також виявлення й усунення порушень у суспільстві.

Громадяни активно беруть участь у житті держави та вирішенні суспільних проблем, а вільні медіа стають їм у нагоді в цьому процесі. Тому можна стверджувати, що журналістські розслідування можливі лише за умов демократії, яка гарантує свободу слова та існування цього жанру. Водночас розслідування сприяють демократичності суспільства, адже здійснюють контроль за суспільними процесами та владою, висвітлюючи і виправляючи порушення. Отже, журналістські розслідування та демократія взаємно впливають і визначають одне одного. Однак медіа залишаються безсилими, якщо сам народ не відрізняється від влади, схильної до зловживань. Оскільки медіа в демократичному суспільстві мають завдання допомагати народу контролювати владу та усувати негаразди, можна сказати, що наслідком журналістських розслідувань, які виявляють негативні явища, повинно бути виправлення ситуацій, які вони висвітлюють. Відповідно, можна аналізувати, наскільки розслідування виконує свою суспільну функцію, яка полягає у сприянні покращенню життя суспільства та окремих його представників.

Деякі дослідники звертаються до теми впливу журналістського розслідування на реальність. Журналістське розслідування часто розглядають як одну з найбільш ефективних форм суспільного контролю над діями влади, її органів і посадовців, а також як спосіб викриття зрощування владної бюрократії з криміналом, приватизації влади в особистих або корисливих інтересах та інших зловживань.

Журналістські розслідування мають відігравати ключову роль у викритті корупційних проявів. Робота незалежних медіа та розслідувальних журналістів сприяє виявленню прихованих схем, які часто залишаються поза увагою правоохоронних органів. Публікація таких матеріалів здатна викликати громадський резонанс, що, своєю чергою, створює суспільний тиск на владу, змушуючи її діяти. Цей процес формує основу для підвищення прозорості та відповідальності в системі державного управління. Важливо також заохочувати громадянське суспільство до активної участі в антикорупційних заходах. Для цього потрібна постійна підтримка, яка сприятиме створенню ефективної системи громадського контролю. Така система допоможе утримувати увагу на діях корупціонерів та забезпечить невинний тиск, що в майбутньому сприятиме зниженню рівня корупції в Україні. Досягнення результатів у боротьбі з корупцією можливе лише за умови об'єднання зусиль державних органів і громадськості. Влада повинна бути відкритою до співпраці та активно сприяти доступу до інформації, демонструючи прозорість у своїй діяльності. Лише спільні дії забезпечать системний підхід до викорінення корупції, де кожен учасник процесу матиме чітко визначену роль. Необхідно створювати та розвивати платформи для співробітництва між урядовими установами, громадськими організаціями та бізнесом. Таке партнерство посилить ефективність антикорупційної роботи, сприятиме довірі між усіма сторонами та стимулюватиме сталий соціальний прогрес у напрямку прозорості та справедливості.

Незалежність є ключовою передумовою для успішної роботи розслідувальної журналістики. Вплив політичних, фінансових чи владних інтересів підриває довіру до таких публікацій. Саме тому розслідувальні редакції потребують не лише міцних внутрішніх етичних принципів, але й зовнішньої підтримки з боку громадянського суспільства, міжнародних організацій та донорських структур. У сучасних реаліях ця сфера стикається з багатьма загрозами, серед яких фізичні переслідування, судові позови, інформаційна дискредитація та спроби вплинути на редакційну незалежність.

Попри всі труднощі, журналісти залишаються відданими своїй місії, демонструючи, що четверта влада здатна стати потужним механізмом для захисту прав громадян.

Центр журналістських розслідувань підкреслює, що право громадян уважно перевіряти як державні, так і приватні владні структури є одним із ключових елементів демократії. Це допомагає забезпечити їхню відповідність законодавству та сповна виконувати ті обіцянки, які вони давали суспільству. Журналістські розслідування мають обов'язок проводити цей контроль, сприяючи прозорості в публічній сфері. Вони не завдають шкоди владі, а навпаки, зміцнюють її легітимність, допомагаючи владі дотримуватися стандартів, притаманних демократичному суспільству. Ці стандарти свідчать про те, що кожен, хто володіє владою — державною чи поза її межами, або прагне до її отримання — повинен строго дотримуватися законів, поважати основні права громадян і відповідати очікуванням громадськості, які стають основою їхньої репутації [31, с. 127].

У демократичному суспільстві така діяльність має ключове значення для забезпечення прозорості та підзвітності державних інституцій. Журналістські розслідування спонукають посадовців дотримуватись закону, зміцнюють довіру громадян до медіа як важливої складової суспільства і сприяють формуванню активної громадянської позиції. Вони не лише здатні викликати широкий суспільний відгук, але й призводять до офіційних перевірок, порушення кримінальних справ, відставок посадовців або політичних змін на державному рівні.

Висновок до розділу. Сучасне українське журналістське розслідування виникло разом із здобуттям незалежності України. Однак через відсутність досвіду та розвинених традицій у цій сфері, воно тривалий час залишалося малопомітним у національному медіапросторі. З тих пір розслідувальна журналістика пройшла складний шлях становлення, починаючи з 90-х років, і продовжує активно еволюціонувати в наші дні.

Журналістські розслідування є важливою складовою функціонування демократичного суспільства. Вони не лише забезпечують громадян правдивою та достовірною інформацією, але й виконують роль ефективного інструменту контролю, спрямованого на запобігання зловживанням з боку влади чи інших інституцій, а також чинять вплив на суспільні процеси. Завдяки цьому виду діяльності громадяни отримують можливість дізнаватися про приховані аспекти політичного, економічного чи правоохоронного життя, що, у свою чергу, дозволяє їм активно долучатися до формування реальності шляхом суспільного тиску, участі у виборах, організації громадських кампаній та інших видів соціальної взаємодії. Таким чином, розслідувальна журналістика виступає не просто окремим жанром чи видом діяльності, а стає ключовим інструментом захисту демократичних цінностей та основних прав людини.

РОЗДІЛ 2

«СХЕМИ» ЯК ПРОВІДНИЙ РОЗСЛІДУВАЛЬНИЙ ПРОЄКТ

2.1 Етапи розвитку та особливості роботи команди «Схеми»

«Схеми: корупція в деталях» – це програма журналістських розслідувань, яка зосереджена на викритті корупції серед високопосадовців в Україні. Цей проєкт реалізується спільними зусиллями державного телеканалу «UA:Перший» та «Радіо Свобода», що є частиною міжнародної медіа-організації, фінансування якої здійснюється Конгресом США. Перший випуск програми побачив світ у липні 2014 року. Нові випуски виходять щочетверга на телеканалі «UA:Перший» та щоп'ятниці на «24 Каналі». Нині програма виходить ще на ютуб-каналі Радіо Свобода, Facebook-сторінці проєкту та в ефірі Суспільного.

Крок за кроком еволюціонувавши з експериментального телевізійного проєкту до справжньої журналістської платформи, впливового медіаресурсу із потужною командою, широкою системою інформаційних джерел та суттєвим впливом на суспільні процеси в Україні. Розвиток цієї програми є невіддільною частиною загальних тенденцій української медійної сфери, яка, попри складні політичні та економічні виклики, показала зростаючий інтерес до незалежної антикорупційної журналістики.

Перший етап становлення команди ознаменувався формуванням ідеологічного та професійного підґрунтя проєкту. Основною авторкою ідеї виникнення «Схем» стала Наталія Седлецька – досвідчена журналістка-розслідувачка, яка одночасно взяла на себе ролі керівниці, головної редакторки та ведучої програми. Вона зібрала основну команду, залучивши журналістів, які були готові працювати в умовах високого рівня ризику, юридичного тиску та інформаційних нападів. Наталія Седлецька здобула звання «Людина року» та отримала премію Олександра Кривенка за високі стандарти у журналістиці. Також журналісти проєкту «Схеми» здобули нагороду в рамках конкурсу журналістських розслідувань імені Василя

Сергієнка в номінації «Найкраще розслідування в інтернет-ЗМІ» за спеціальний проєкт «Спадок у руїнах». Він присвячений 24 історичним будівлям у центрі Києва, які перебувають під загрозою руйнування.

Перші розслідування були спрямовані на викриття значних зловживань посадовців, особливо у сферах державних закупівель, проведення тендерів, махінацій із майном і конфліктів інтересів. Основною метою державної політики у сфері протидії корупції є створення дієвої системи її запобігання та викриття, а також ліквідація наслідків незаконних схем і махінацій. Успішна боротьба з корупцією можлива лише за наявності ефективного антикорупційного законодавства та розширення повноважень осіб і установ, які займаються протидією корупційним проявам. Реалізація антикорупційних заходів не може бути успішною завдяки поодиноким ініціативам, адже вона потребує системного підходу, включаючи політичні, соціально-економічні та правові трансформації. Над створенням випусків працюють журналісти Максим Савчук, Сергій Андрушко, Олександр Чорновалов, Михайло Ткач, Катерина Каплюк та Валерія Єгошина.

Головною особливістю роботи команди «Схеми» є високий рівень фактчекінгу, дотримання журналістської етики та ґрунтовна правова підготовка. Перед публікацією кожна деталь інформації проходить ретельну перевірку, а також враховується баланс думок і забезпечується право на відповідь. Водночас діяльність «Схем» часто ставала мішенню для атак — як інформаційних, так і фізичних. Журналісти мали справу з прослуховуванням, переслідуваннями та публічним тиском з боку осіб, яких стосувалися розслідування. Усе це лише підтверджує вагомість їхньої роботи та значний суспільний резонанс.

Завдяки своїм розслідуванням редакція програми розкриває та демонструє всій країні та світу імена та обличчя тих, хто причетний до корупційних справ. У кожному випуску докладно висвітлюються зловживання політиками їхньою владою, афери з майном держслужбовців та чиновників, кумівство, незаконні дії та схеми. Розслідувальна журналістика і

висвітлення суперечливих питань в авторитарних країнах вимагають багато відваги та значної витривалості. Інформація, яку оприлюднюють журналісти програми в складних умовах вороже налаштованого середовища, є життєво важливою і вирішальною для демократичних рухів в Україні.

Проект «Схеми: корупція в деталях» виділяється не лише своєю системною антикорупційною спрямованістю, а й значною інтегрованістю у суспільно-політичний контекст України. Його діяльність виходить за межі простого оприлюднення викривальних матеріалів: команда активно впроваджує нові стандарти журналістики, переосмислює уявлення громадян про відповідальність влади та збагачує інформаційний простір України якісним, доказовим контентом. Уся їхня робота базується на ретельно перевірених фактах і бездоганній юридичній аргументації. Особливу увагу заслуговує підхід до висвітлення тем, який не лише інформує, але й сприяє просвіті аудиторії.

Журналісти активно використовують сучасні інструменти, такі як візуалізація даних, інтерактивні формати, архівні матеріали, відеофіксацію та приховане знімання. Такий підхід дозволяє глядачам самостійно формувати об'єктивне уявлення про події. Завдяки зрозумілому і доступному викладенню інформації програма привертає увагу як професійної спільноти, так і звичайних громадян.

Ще однією важливою рисою проекту є його тематична багатогранність. Команда не зосереджується лише на політичних розслідуваннях, а також досліджує питання прозорості у бізнесі, енергетиці, оборонних закупівлях та аналізує взаємозв'язки між владою й олігархами. Журналісти викривають механізми впливу через контрольовані медіа або псевдогромадські організації. Часто розслідування зачіпають не лише українські реалії, а й діяльність іноземних фігурантів — офшорних компаній, закордонної нерухомості, прихованих активів та міжнародних схем відмивання коштів.

Журналістські розслідування, які здійснює команда «Схем», не лише викривають окремі випадки зловживань, а й глибоко вкорінюють у свідомість

громадян розуміння того, що прозорість влади, підзвітність чиновників та повага до законів — це не абстрактні поняття, а необхідні умови для існування справедливого суспільства. Їхні матеріали стають предметом суспільного обговорення, потрапляють до парламентських запитів, впливають на рішення антикорупційних органів та, в окремих випадках, призводять до відкриття кримінальних проваджень.

«Схеми» формують новий етичний стандарт в українській журналістиці, де об'єктивність, глибина аналізу та витримка журналіста стають основними критеріями професійності. Ця програма також є джерелом натхнення для молодих журналістів, які, бачачи приклад цілеспрямованої та сміливої редакції, обирають шлях незалежної розслідувальної журналістики. У цьому контексті «Схеми» виконують і важливу освітню місію, показуючи суспільству механізми корупційних процесів та водночас роз'яснюючи, як громадяни можуть впливати на зміни через правові, політичні чи громадські інструменти.

Команда проекту «Схеми» зуміла вибудувати модель взаємодії з аудиторією, яка передбачає прозорість, відкритість до зворотного зв'язку, пояснення складних тем простими словами. Цей підхід значно розширив межі впливу журналістики розслідувань: вона перестала бути лише інструментом професійної спільноти і перетворилася на частину публічного діалогу між владою та громадянами.

Таким чином, «Схеми» — це вже не просто медіапродукт, а багаторівнева платформа суспільного контролю, демократичного нагляду та інформаційної відповідальності. Їхня діяльність є доказом того, що навіть в умовах постійних викликів — воєнних, політичних, економічних — незалежна журналістика не тільки здатна виживати, а й має силу змінювати країну.

2.2 Ключові розслідування проєкту «Схеми» та їхній вплив на суспільно-політичну ситуацію в Україні

Для детального аналізу передачі «Схеми» були обрані такі випуски:

1) Справа про «рюкзаки Авакова»; 2) «Земля Порошенка і Кононенка»; 3) «Чорні чоловічки» Віктора Медведчука»; 4) «Зелена родина ру». Кінобізнес Зеленського у Росії; 5) Український суддя з паспортом РФ.

Справа про «рюкзаки Авакова» – корупційний скандал довкола Міністра внутрішніх справ України Арсена Авакова та його сина Олександра Авакова.

«Схеми» дізналися, що Міністерство внутрішніх справ України та ФОП Плигачов оголосили в лютому 2015 року, що вони підписали договори з ТОВ «Дніпровенд» про придбання 5 тисяч рюкзаків на суму 14,49 мільйона гривень. На час, коли «Дніпровенд» здобула перемогу в тендері на постачання рюкзаків, у Міністерстві внутрішніх справ вже близько року тривало слідство щодо цієї компанії як можливої ланки в схемі конвертації коштів. Незважаючи на це, чиновники МВС все одно переказали їй державні кошти [23].

Журналісти довідалися, що у червні 2015 року Роман Бочкали оголосив у своєму репортажі, що рюкзаки були куплені за завищеними тарифами через бізнес, що належить Арсену Авакову.

Згідно з досудовим розслідуванням, Міністерство внутрішніх справ вчинило дезінтеграцію бізнесу, дорученого їм, купуючи 6000 рюкзаків для потреб бійців у зоні АТО. Відповідно до результатів Міністерства внутрішніх справ України використання методики переговорів, закупило рюкзаки у ТОВ «Дніпровенд».

Переможці не мають необхідного обладнання, кваліфікованих працівників, документального фільму, який показав досвід подібних проєктів, а покупка здійснювалася за завищеними цінами. Ці переможці були обрані на

основі особистої участі колишнього заступника Міністра внутрішніх справ Сергія Чеботаря.

У ході досудового розслідування встановлено, що товар було поставлено із затримкою, а крім того, не відповідало керівним принципам Міністерства внутрішніх справ, що призвело до втрати більше 14 мільйонів гривень для держави.

Депутат від партії «Блок Петра Порошенка» Сергій Лещенко вважав ситуацію з так званими «рюкзаками Авакова» типовим прикладом зловживань, подібними до тисяч інших випадків у всьому світі щороку. За його словами, син міністра отримали державне розпорядження про виготовлення рюкзаків, але кошти були утримані через сумнівну фінансову політику. Як результат, були виготовлені продукти, які не відповідали переліченим специфікаціям: рюкзаки були не 60, а 40 літрів, виготовлених з низької якості матеріалів, просочених та легкозаймистих. Після цього сина міністра було затримано.

Лещенко також звернув увагу на подібність між діяльністю у двох європейських країнах та реакцією України. За його словами, в Німеччині, Італії чи Польщі міністр негайно подав би у відставку і його політична партія вибачалася би перед суспільством. Натомість в Україні, за словами депутата, міністр залучив поліцію та Національну гвардію, щоб перешкодити слідству, а також погрожував НАБУ.

У розслідуванні, датованому 13 лютого 2015 року під назвою «Земля Порошенка і Каноненка» журналісти викрили механізм, за яким Київська міська рада безкоштовно передала гектар престижної землі у столиці структурі, близькій до Петра Порошенка та Ігоря Кононенка, першого заступника голови політичної партії «Блок Петра Порошенка» [21].

У процесі розслідування було встановлено, що адреса на Радіальній, 5 у районі Печерськ є місцем для приватного будівництва, передбаченого для президента. Проте згідно даних Державного реєстру речових прав, запит щодо «вулиці Радіальної, 5» розкрив інформацію не стосовно землі

Порошенка, а щодо ділянки навпроти – садиби з тенісним кортом площею понад 46 соток, власником якої є Ігор Віталійович Кононенко, давній друг і бізнес-партнер президента України. Журналісти підкреслюють, що коли Петро Порошенко завершить будівництво свого житла, давні приятелі матимуть змогу легко відвідувати один одного. Саме така близькість їхніх ділянок стала причиною для проведення розслідування, яке розстелило широку картину подій. Аналізуючи історію цієї землі, журналісти дізналися, що до 2008 року власником ділянки були не Порошенко і Кононенко, а Комунальне підприємство з обслуговування зелених насаджень Печерського району, що підтвердила головний агроном КП Ольга Кристовнікова. Вона повідомила, що в 2008 році міська адміністрація перемістила КП з цієї престижної території до ділянки біля промислової зони на Залізничному шосе, 61. Використовуючи сервіс Google Earth, журналісти дослідили супутникові знімки за 2008 рік, які демонструють на Радіальній, 5 оранжереї та парники.

Журналісти дізнались, що 23 вересня 2003 року було зареєстровано товариство з обмеженою відповідальністю «Зеленбудсервіс-К». Вже на восьмий день після реєстрації, 1 жовтня 2003 року, згідно з розпорядженням Київської міської державної адміністрації №1838, цій компанії було надано статус інвестора для будівництва нової бази комунального підприємства з обслуговування зелених насаджень за адресою Залізничне шосе, 61. У 2008 році будівельні роботи на Залізничному шосе було завершено. Працівники комунального підприємства разом із рослинами, саджанцями та насінням перемістилися з Царського села на нову локацію – Залізничне шосе, 61. Вже під час будівництва було зрозуміло, хто матиме основний вплив на цей гектар і десять соток землі. У 2006 році серед засновників «Зеленбудсервіс-К» з'являється депутат Київської міської ради від «Блоку Черновецького» Ігор Кононенко.

Ігор Кононенко, під час свого інтерв'ю, не відкидав свою причетність до компанії «Зеленбудсервіс-К», хоча ненавмисно назвав це товариство

кооперативом. У 2007 році обслуговуючий кооператив з аналогічною назвою став правонаступником ТОВ «Зеленбудсервіс-К». Саме цей кооператив у 2008 році завершив будівництво виробничої бази.

Журналісти дійшли висновку, що товариство трансформувалося у житлово-будівельний кооператив з метою безкоштовного отримання звільненої від оранжерей ділянки землі. Восени 2009 року Київрада передала дві ділянки у власність кооперативу «Зеленбудсервіс-К», посилаючись на положення Земельного кодексу, який дозволяє житлово-будівельним кооперативам отримувати землю безкоштовно.

Правозахисник Олександр Дядюк коментує, що це найбільша схема для безоплатного привласнення київських земель. Він також зазначає, що створити житлово-будівельний кооператив можуть лише певні категорії громадян, які стоять на квартирному обліку та потребують поліпшення житлових умов [21]. Після запиту в Департамент будівництва та житлового забезпечення КМДА журналісти дізналися, що жоден із 12 членів «Зеленбудсервісу-К» на квартирному обліку не перебував.

Докладний аналіз свідчив, що з дванадцяти членів кооперативу щонайменше половина пов'язана із Петром Порошенком і Ігорем Кононенком. До таких осіб належать, зокрема, сестра Ігоря Кононенка Оксана Авдєєва, довірена особа Петра Порошенка на виборах 2012 року Оксана Смакоус, директор «Кондитерської корпорації "Рошен"» Геннадій Осіяненко, директор ПрАТ «Інтеркорн Корн Просессінг Індустрі» Ігор Козловський, колишній директор ЗАТ «Спортивно-оздоровчий комплекс "Монітор"» Ігор Гержан, член ревізійної комісії «Севастопольського морського заводу» В'ячеслав Маринкевич. Адресою реєстрації кооперативу вказано вулицю Мічуріна, 56, на якій також знаходився автоцентр «Hyundai» від компанії «Укрпромінвест–Авто». Команда «Схеми» звернулася до заступника голови правління Київського відділення Асоціації фахівців з нерухомості України Владислава Кулішенка, щоб оцінити теоретичну

вартість ділянки на Печерську. За словами експерта, вартість перевищує 25 мільйонів доларів, що на 2009 рік відповідало 202 мільйонам гривень.

В одному з судових рішень журналісти виявили, що до цієї справи причетний Олесь Довгий. Як секретар Київради, він схвалював документацію щодо передачі земельних ділянок кооперативу «Зеленбудсервісу–К». Олесь Довгий відмовився давати інтерв'ю, пояснивши, що перевірка та оцінка рішень про передачу земель юридичним чи фізичним особам не належать до його повноважень, а він відповідає лише за дотримання регламенту під час їхнього розгляду. Однак у ході розслідування журналісти з'ясували, що Олесь Довгий підтримує дружні стосунки як із Петром Порошенком, так і з Ігорем Кононенком. Зокрема, на своєму виборчому окрузі в Кіровоградській області він не зустрів серйозного супротивника від «Блоку Петра Порошенка». Сергій Лещенко зазначив, що керівництво БПП фактично «здоло» округ Довгому. Коли Лещенко разом із Мустафою Найемом та Світланою Заліщук закликали людей не голосувати за кандидата з суперечливою репутацією, президент відповів, що цим не треба займатися. Олеся Довгого неодноразово бачили біля Адміністрації президента Порошенка.

Стало відомо, що земельні ділянки, які перейшли у приватну власність Петра Порошенка та Ігоря Кононенка, не були придбані від кооперативу «Зеленбудсервіс-К». Про це повідомив власноруч Ігор Кононенко в інтерв'ю журналістам. Він зазначив, що землю було куплено у приватного підприємства «Укрсел». У Єдиному державному реєстрі України програма «Схеми» знайшла лише одне приватне підприємство з такою назвою, де власником і директором є Микола Миколайович Білий, при цьому розмір статутного фонду становить всього 1000 гривень. Під час подальшого розслідування журналісти «Схем» отримали два важливих документи – договори щодо задоволення вимог іпотекодержателя. У першому документі, датованому 24 червня 2009 року, кооператив «Зеленбудсервіс-К» виступає поручителем ТОВ «Рідна Марка Корп» перед іпотекодержателем – приватним підприємством «Укрсел», зареєстрованим в Одесі. В іпотеку було передано

дві ділянки на вулиці Радіальна, 5. З другого документа вбачається, що 20 липня того ж року зазначені ділянки перейшли у власність «Укрселу».

Зрештою, одну ділянку компанії придбав Порошенко, а іншу – Кононенко. Загалом вони витратили 19 мільйонів, що значно нижче від ринкової вартості. Через п'ять днів після продажу ділянок «Укрсел» отримує заздалегідь замовлений пластик на суму 15 тисяч гривень. Власник «Укрселу» не зміг знайти кошти для оплати і у ході суду 30 березня 2010 року підприємство було визнане банкрутом. Через рік Приморський суд Одеси засудив його за несплату ПДВ, але Микола Білий потрапив під амністію як єдиний годувальник неповнолітнього сина. За адресою реєстрації власника у селищі міського типу Красні Окни журналісти поспілкувались із його матір'ю, яка повідомила, що нічого не знає про бізнес свого сина і що він тут більше не живе. Телефонем журналісти все ж змогли зв'язатися з Миколою Білим. За його словами, за елітні ділянки на Радіальній, 5 ніхто не заплатив ані копійки. У коментарі для «Схем» юрист ГО «Центр протидії корупції» Олена Щербан зазначила, що подібні схеми передачі землі від одного власника до іншого не є рідкістю в Україні.

Наступний випуск: «Чорні чоловічки» Віктора Медведчука – чергове гучне розслідування, яке привернуло значну увагу громадськості та пролило світло на діяльність одного з найвпливовіших проросійських діячів України а також розкрило деталі функціонування охоронного відділу Медведчука, до складу якого входили колишні співробітники правоохоронних органів, включно з особами, що раніше співпрацювали з російськими спецслужбами [27].

Віктор Медведчук, який був керівником Адміністрації президента Леоніда Кучми і мав тісні стосунки з президентом Росії Володимиром Путіним, після цього займав важливу роль у політичному та діловому житті України. Український уряд у координації з Росією зробив виняток із звичайних правил і дозволяє приватним літальним апаратом літати між двома країнами, не роблячи зупинок у Білорусі чи будь-якій іншій країні. Вони

вважають, що, знайшовши рішення, вони можуть принести мир між Україною та Росією. Журналістам програми «Схеми» стало цікаво чи завжди він використовує цю привілей за призначенням. Коли вони заглибилися в розслідування, охоронці Віктора Медведчука раптово напали на екіпаж програми «Схеми». Це сталося недалеко від VIP -зони міжнародного аеропорту Києва. Як тільки журналісти приступили до роботи, один з охоронців заблокував їхній автомобіль. Хоча територія є суспільним простором, охоронці завадили відеозйомці. У цей час, через FlightRadar, журналісти встановили виліт літака Falcon 900, постійно використовуваного Медведчуком. Літак направився до Сочі, а пізніше – до Москви.

Мета приїзду знімальної групи полягала в тому, щоб зафіксувати повернення пасажирів, але охоронці в масках та з парасолями знову блокували автомобіль і не дозволили знімати, навіть після пред'явлення журналістських посвідчень. Водночас іншому оператору вдалося з протилежного боку аеропорту зафіксувати приземлення літака. Він звернувся до поліції з проханням втрутитися та допомогти колегам.

Редакція «Схем» завчасно звернулася до Віктора Медведчука з проханням прокоментувати інцидент, пов'язаний з його охороною біля VIP-терміналу аеропорту «Київ». Журналісти також поцікавилися, чи був його візит до російського міста Сочі 7 листопада приватним або офіційним і чи він мав зв'язок з участю Медведчука в гуманітарній підгрупі Тристоронньої контактної групи. Крім того, їх цікавило, чи відбулася в Сочі зустріч із представниками російської влади. Відповідь від адвоката Віктора Медведчука, Ігоря Кириленка, надійшла незадовго до ефіру, коли технічно вже не було можливості її включити до програми на каналі «UA:Перший». У листі адвокат назвав дії журналістів Радіо Свобода провокацією, заявляючи, що вони втручаються в приватне життя його клієнта. Він зазначив, що згідно з чинним законодавством України, збір, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про Віктора Медведчука можливе лише за його особистою згодою. Кириленко також повідомив, що дії

журналістів порушують статтю 182 Кримінального кодексу України про недоторканність приватного життя, і з цього приводу вже подано заяви до Національної поліції та Генеральної прокуратури. Крім того, адвокат попередив редакцію, що оприлюднення відповідного матеріалу в ефірі буде розглядатися як свідоме порушення закону, і всі причетні особи нестимуть відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Прокуратура Києва першою відреагувала на напад охоронців Віктора Медведчука на журналістів програми «Схеми». Вже наступного дня після інциденту відкрили кримінальне провадження. Журналісти також звернулися за коментарем до голови Національної поліції Сергія Князева, запитуючи про дії охоронців Медведчука та бездіяльність поліцейських під час інциденту.

Випуск «Зелена родина ру» розглядає неоднозначні моменти щодо бізнесової діяльності Володимира Зеленського та його команди в російській кіноіндустрії, незважаючи на їхні публічні запевнення про повний вихід із російського ринку після 2014 року [22].

Команда «Схем» дослідила інтерв'ю Володимира Зеленського, яке він дав Дмитру Гордону в грудні 2018 року, і виявила невідповідності у його твердженнях щодо припинення бізнесу в Росії. Зеленський заявляв, що після 2014 року відмовився від будь-якої діяльності в РФ, проте журналісти встановили, що деякі компанії, пов'язані з ним, продовжували функціонувати на російському ринку. Особливо це стосується компанії «Квартал Сінема», яка мала зв'язок із офшорною «Квартал Леополіс Студіос Лімітед». На момент розслідування вона перебувала в процесі ліквідації, але це була лише одна зі щонайменше чотирьох дотичних структур. Інші три компанії — «Вайсберг Пикчерс», «Платинумфільм» і «Грин Филмс» — були створені кіпрською GREEN FAMILY LTD, співвласником якої значився Зеленський. З цих компаній дві залишалися неактивними, а «Грин Филмс» продовжувала діяти й отримала близько 850 млн рублів у період із 2014 до 2017 року. Ба більше, вона навіть подавалася на гранти від Міністерства культури РФ для створення фільму «Вниз».

Попри відкриті заяви про припинення співпраці з Росією, розслідування показало, що пов'язані з Зеленським компанії не тільки продовжували діяльність у РФ, але також деякі їхні фільми виходили в російський прокат і з'являлися на YouTube-каналі «Кварталу 95». Сам Зеленський, за даними журналістів, ігнорував офіційні запити про коментар та у приватній розмові заперечив свою причетність до зазначених компаній. У студії «Квартал 95», зі свого боку, стверджують, що співпраця з Росією більше не ведеться, хоча активи компаній досі залишаються. Утім, розслідування «Схем» показало інше: компанія «Грин Филмс», через яку Зеленський і його партнери пов'язані з російським кінобізнесом, досі активна в РФ, бере участь у конкурсах на держфінансування — і виграє їх.

Наступне розслідування має назву: «Український суддя з паспортом РФ» що висвітлює ситуацію, коли суддя, працюючи в судовій системі України, володіє громадянством Російської Федерації [24].

15 вересня 2022 року журналісти програми «Схеми» оприлюднили розслідування, в якому довели, що голова Касаційного господарського суду у складі Верховного суду Богдан Львов володіє російським громадянством. Відповідно до відкритих баз і державних реєстрів, він отримав паспорт РФ ще у 1999 році та оновив його у 2012 році, вже працюючи суддею в Україні.

Журналісти також виявили, що за російським паспортом Львова здійснювалися угоди з нерухомістю в Москві, не згаданою в його деклараціях. В той період, коли проводилися оформлення документів, Львов перебував у Москві. Крім того, його дружина, громадянка РФ, народилася у Москві. У відповіді на розслідування Львов заперечив наявність російського паспорта, але не надав жодних документів. Реакція влади була оперативною. Служба безпеки України вже до виходу розслідування заявила про наявність даних щодо російського громадянства Львова. Після публікації СБУ позбавила його доступу до державної таємниці, підтвердивши це офіційно. За даними кількох джерел, СБУ передала свої висновки до інших держорганів, зокрема до Офісу президента. Незважаючи на викриття, суддя продовжує

виконувати свої обов'язки, оскільки Вища рада правосуддя, яка могла б розглядати його відсторонення, наразі заблокована. Колеги Львова також не набрали необхідної кількості голосів для його усунення. У соцмережах Львов звинуватив журналістів у поширенні неправдивої інформації та заявив про спроби тиску на суд. Він подав скарги до Державного бюро розслідувань і СБУ. В останніх заявах він визнав, що російські органи справді обліковують його як громадянина РФ, але назвав це спробою дискредитації з боку Росії. Журналісти «Схем» наполягають на тому, що їхня інформація підтверджена документально, а суддя Львов свідомо користувався статусом громадянина РФ без повідомлення українських органів влади, що є підставою для припинення його повноважень.

26 вересня суддя Богдан Львов заявив у Facebook, що розслідування «змови» було фейковим. Він стверджував, що опублікована журналістами форма 1П для заміни російського паспорта не могла бути заповнена в жовтні 2012 року, оскільки її затвердили лише в листопаді того ж року. За його словами, «коли форму заповнювали, її не існувало». Але журналісти довели, що оприлюднена ними анкета відповідає зразку 2009 року, який фактично набрав чинності в жовтні 2012 року. Наприклад, формулювання пунктів 5 і 8 анкети відповідало цьому зразку. Крім того, подібні форми того періоду були знайдені у відкритих джерелах, зокрема, на порталах «Електронна Москва» (вибірка 2010 року) та «Паспортист» (вибірка травня 2012 року). Вони точно такі, як показано у «Схемах».

Юристи та журналісти, зокрема Христо Грозев із Bellingcat, встановили, що ця форма використовувалася ще до листопада 2012 року. Таким чином, твердження Львова про «фейкову форму» виявилось необґрунтованим. Помилка в номері паспорта – ключ до архіву.

Цікаво, що в опублікованій формі 1П номер паспорта Львова містив одну неправильну цифру: замість «799636» було зазначено «799638». Це ускладнило пошук документа в архівах, але водночас підтвердило його справжність. Пізніше журналісти виявили цей документ у дос'є іншої особи

– жінки, котра отримала паспорт у тому ж московському відділенні. Помилка, мабуть, мала технічний характер, але саме вона приховала документ у системі. Журналістка Наталка Седлецька зазначила, що документ отримано з двох незалежних джерел, що ще більше підтверджує його справжність.

Журналіст Bellingcat Христо Грозев підтвердив, що в своїй роботі стикався з випадками, коли через помилку в одній цифрі паспорта документи потрапляли до досьє іншої особи. Іноді це робилося свідомо для приховування інформації. Сумніви стосовно першого паспорта 28 вересня суддя Львов знову звинуватив журналістів у поширенні фейків, висловлюючи сумнів щодо законності отримання ним першого російського паспорта у 1999 році. Зокрема, він зазначив, що в електронній базі «Роспаспорт» дата видачі паспорта вказана як 1998 рік, хоча заява датована 1999 роком. Журналісти пояснюють цю невідповідність технічною похибкою: у 90-х роках паспортні дані часто не оцифровувалися вчасно та точно. Згідно з наявними документами, Львов подав заяву на громадянство 29 червня 1999 року, отримав паспорт 22 липня, а забрав його 24 серпня того ж року. Підтвердження з реєстрів Цей паспорт із номером 4598 589684 фігурує в численних російських базах, зокрема як документ, за яким Львов оформляв право власності на квартиру в Москві. Наприклад, за даними з держреєстрів, 18 червня 2012 року він оформив дарування частки цієї квартири дружині, перебуваючи в Москві. Отже, розбіжності в датах електронної системи не спростовують фактів, викладених у розслідуванні, а лише вказують на технічні неточності в архівах.

Зв'язки Богдана Львова з Росією та їхні наслідки: що розслідування «Схем» виявило і які питання залишаються відкритими Щоб зрозуміти, як журналісти «Схем» визначили російське громадянство судді Богдана Львова, потрібно звернути увагу на його життєвий шлях. Народжений у Запоріжжі, Львов отримав диплом Червонопрапорного військового інституту у Москві у 1989 році. Тоді йому видали посвідчення військовослужбовця № ВП 081959, яке він використав для отримання російського паспорта у 1999 році. У Москві

він зустрів свою майбутню дружину Інну Ровдо, громадянку РФ. Разом з нею та родиною вони були прописані в квартирі на Ленінградському шосе. До 1998 року Львов ще не мав російського паспорта, але був зареєстрований за своїм військовим посвідченням. Роковим став 1999 рік, коли Львов уже був суддею в Україні і отримав російське громадянство, подавши заяву з тим самим посвідченням. Цей документ він надалі використовував для реєстрації московської нерухомості та оформлення передачі частки квартири дружині у 2012 році. Важливі висновки розслідування: Львов дійсно є громадянином РФ. Це підтверджено російськими публічними реєстрами. Паспорт не є недійсним, а його ІПН також актуальний за даними податкової служби РФ. Суддя користувався російськими документами. Його особиста участь при реєстрації московської нерухомості підтверджена наявністю підписів у документах. Базы даних, що свідчать про це, були оприлюднені до розслідування. Журналісти Христо Грозев та Андрій Сошніков вказують: наявність дійсного паспорта РФ доводить російське громадянство Львова. Реакція влади СБУ підтвердила російське громадянство Львова до публікації розслідування і анулювала доступ до державної таємниці. Водночас Офіс президента не робив жодних публічних заяв. Відповідно до Конституції України, суддя втрачає свою посаду при отриманні іншого громадянства, але це рішення має ухвалити Вища рада правосуддя, яка не працює через відсутність кворуму з лютого. Львов наразі продовжує працювати суддею і головою Касаційного господарського суду. Спроби порушити питання його відставки провалилися вже двічі. Кримінальне провадження НАБУ розпочало розслідування щодо можливого недекларування майна, включаючи квартиру в Москві (ст. 366-2 ККУ), запрошуючи журналістів «Схем» в якості свідків.

Журналістські розслідування програми «Схеми: корупція в деталях» значно вплинули на суспільно-політичну ситуацію в Україні, виступаючи важливим інструментом громадського контролю та стимулом для змін у політичній культурі держави. Завдяки наполегливості команди журналістів, громадяни отримали глибше уявлення про механізми корупції, а також

підвищилася нетерпимість до зловживання владою. Проєкт не лише інформує про приховані зв'язки, офшорні схеми, незаконне збагачення і таємні домовленості чиновників, але й сприяє формуванню критичного мислення у аудиторії, заохочуючи її до активнішої участі в житті суспільства.

Варто відзначити, що багато викриттів програми стали основою для офіційних перевірок, парламентських запитів і навіть кримінальних проваджень. Наприклад, після публікації матеріалів про використання державних ресурсів для приватних потреб чи незадеклароване майно політиків за кордоном, суспільство вимагало пояснень від фігурантів справ, а правоохоронні органи були змушені реагувати. Це свідчить про поступове формування механізмів громадського контролю, де журналістика здатна ініціювати як юридичну, так і політичну відповідальність.

Вплив програми став особливо помітним у зміні репутації політиків. Багато чиновників і депутатів втратили свою довіру після розслідувань, а деякі – навіть посади. Журналісти впливали на передвиборчі процеси, розкриваючи зв'язки кандидатів із олігархами, тіньовими структурами чи представниками минулих владних режимів. Їхні матеріали часто ставали відправною точкою для дій антикорупційних органів, таких як НАБУ чи НАЗК.

Суттєвий вклад «Схем» – розвиток традицій прозорості й відкритості. Програма регулярно порушувала питання доступу до публічної інформації, обов'язкового декларування доходів посадовців, чесності тендерних процедур та прозорості електронних закупівель. Це сприяло не лише підвищенню обізнаності громадян, але й створенню додаткового тиску на владу щодо дотримання принципів прозорості та підзвітності. Завдяки постійному висвітленню корупційної діяльності та непрозорих рішень посадових осіб, медійники допомогли суспільству побачити закулісні аспекти функціонування владних структур.

Важливим аспектом діяльності «Схем» є їхній міжнародний резонанс. Розслідування програми часто адаптуються іноземними медіа, слугують

приводом для дипломатичних заяв і міжнародного засудження корупції в Україні. Це не лише посилює тиск на місцевих політиків, а й формує зовнішньополітичний образ України в контексті реформ, демократичного розвитку та верховенства права.

У своєму підсумковому значенні «Схеми» виконують роль показника політичної доброчесності. Їхня діяльність змінює стандарти українського медіапростору, встановлюючи новий рівень відповідальності для інших журналістських проєктів, стимулюючи зростання конкуренції у сфері розслідувань і зміцнюючи довіру до незалежної преси. Попри виклики війни, політичної нестабільності та зовнішнього тиску, програма залишається актуальною і доводить, що журналістика може бути важливим інструментом впливу на реальність, слугуючи опорою для демократичного розвитку та суспільної рівноваги.

Висновок до розділу. Журналістський проєкт «Схеми: корупція в деталях» – один із найвпливовіших і найавторитетніших розслідувальних медіа в Україні. Його поява стала реакцією на суспільний запит щодо прозорості, підзвітності та викриття випадків зловживань з боку чиновників, політиків, бізнесменів і представників правоохоронних структур. Заснований у 2014 році у співпраці з Радіо Свобода та UA:Перший, проєкт «Схеми» швидко завоював популярність завдяки ретельно підготовленим, достовірним матеріалам і сміливим журналістам, які часто ризикують своєю безпекою заради встановлення істини.

РОЗДІЛ 3

«СЛІДСТВО. ІНФО» ЯК ЯВИЩЕ НЕЗАЛЕЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ФОРМУВАННЯ, ЗНАЧУЩІСТЬ ТА СВІТОВЕ ВИЗНАННЯ

3.1 Еволюція «Слідство.Інфо»: формування редакційного стилю та підходів

«Слідство.Інфо» – незалежна українська агенція, що спеціалізується на журналістських розслідуваннях, зокрема корупційних схем у структурах влади та гучних кримінальних злочинах. Заснована у 2012 році журналістами Дмитром Гнапом та Анною Бабінець. У перші роки діяльності, з 2014 по 2017 роки, редакція випускала щотижневу телепрограму журналістських розслідувань, яка виходила на трьох загальнонаціональних телемовниках: «UA:Перший», «Телеканал 24» та інтернет – телеканалі «Громадське Телебачення».

Спочатку агентство працювало у форматі щотижневих програм, але з 2018 року зазнало значних змін: проєкт вийшов на новий рівень в Україні і почав видавати повноформатні розслідувальні документальні фільми щоквартально. Наразі в активі «Слідства. Інфо» чотири фільми: «Вбивство Павла», що розслідує загибель журналіста «Української правди» Павла Шеремета; «Клуб Книголюбів», присвячений продажу голосів у Верховній Раді України; «Генеральна домовленість», який висвітлює співпрацю колишньої влади, більшість якої оголошена у розшук, із нинішніми представниками влади; та «Вікторія: трагедія пустоти», що розповідає про пожежу у дитячому таборі.

«Слідство.Інфо» підтвердило свою відданість незалежній журналістиці, здобувши нагороду «Free Media Pioneer Award» за якісне висвітлення подій під час війни. Попри отримане визнання, це медіа не є лідером за кількістю проведених розслідувань серед інших ЗМІ. Це підкреслює, що навіть високооцінені журналістські проєкти стикаються з труднощами, пов'язаними з необхідністю детального аналізу та перевірки інформації, що є особливо

важливим у воєнних умовах. «Слідство.Інфо» вирізняється не лише кількістю створених проєктів, а й високим рівнем професіоналізму та глибиною, з якими реалізуються їхні розслідування. Редакція активно впроваджує сучасні технології збору та аналізу даних, співпрацює з міжнародними організаціями та бере участь у глобальних журналістських ініціативах, серед яких OCCRP (Проєкт з розслідування корупції та організованої злочинності). Завдяки цій взаємодії журналістам вдалося взяти участь у публікації масштабних міжнародних витоків, таких як Panama Papers і Pandora Papers, у яких згадувалися українські політики, олігархи та чиновники.

Команда «Слідства. Інфо» проводить просвітницьку діяльність, пояснюючи механізми корупції та привертаючи увагу до тем, що рідко стають частиною мейнстримних медіадискусій. Завдяки активній присутності в соціальних мережах, як-от YouTube, Facebook і Telegram, їхній контент доступний широкій аудиторії. Редакція послідовно дотримується принципів прозорості, збалансованості думок і незалежності від будь-яких політичних чи фінансових впливів. Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року «Слідство.Інфо» адаптувалося до нових умов, зосередивши зусилля на розслідуваннях воєнних злочинів, виявленні пропаганди, протидії дезінформації, а також викритті зловживань, пов'язаних із гуманітарною допомогою та бюджетними коштами під час війни. У ситуації, коли доступ до джерел значно ускладнений, а інформаційний простір перебуває під великим тиском, команда журналістів продовжує забезпечувати громадян об'єктивною та перевіреною інформацією, залишаючись важливим інструментом громадського контролю та захисту суспільних інтересів.

Таким чином, «Слідство.Інфо» є яскравим прикладом того, як незалежна розслідувальна журналістика може залишатися ефективною навіть у найскладніших умовах. Їхні матеріали не лише викривають порушення, але й впливають на формування громадської свідомості, сприяють підзвітності влади та посиленню демократичних процесів в Україні.

3.2 Впливові розслідування «Слідства.Інфо», що стали частиною громадського обговорення в Україні

Для аналізу «Слідство. Інфо» було обрано 5 випусків програми: 1. «Офшорний порятунок: Як Віктор Медведчук сховав розкішну яхту за 200 мільйонів доларів». 2. «Борис Філатов «забув» задекларувати 2 мільйони гривень офшорних активів» . 3. «Топменеджер авіагіганта «Антонов» підписав контракт зі своєю ж фірмою на 5,5 мільйона». 4. «Слідство.Інфо» знайшло СБУшника, який міг зривати показ фільму про офшори Зеленського». 5. «Дипломатична місія на Мальдівах»: на люксовому курорті помітили нардепа «Слуги Народу», який відповідає за нацбезпеку.

Першим об'єктом аналізу стало розслідування під назвою «Офшорний порятунок: Як Віктор Медведчук сховав розкішну яхту за 200 мільйонів доларів». Розслідування, яке викрило схему, за допомогою якої Віктор Медведчук сховав яхту вартістю 200 мільйонів доларів через офшорні операції. Матеріал розпочинається із стислого опису інформаційного приводу: санкційний тиск не завадив Медведчуку здійснити, здавалося б, неймовірне – переписати свою розкішну п'ятипалубну яхту на офшор, аби уникнути арешту [15].

Журналісти старанно відтворюють хронологію подій: у лютому були введені санкції проти Медведчука та його майна, наприкінці березня суперяхта вартістю 200 мільйонів доларів переходить у власність офшорної компанії з Маршаллових островів. У квітні суд ухвалює рішення про арешт активів. Однак заарештоване судно виявилось значно менш вартісним, тоді як головна яхта, про яку йде мова, перебувала на той час у водах Хорватії. Ще цікавішим є те, що саме у цей період дружина Медведчука, Оксана Марченко, ділилася в Instagram фотографіями з Хорватії, що виглядає як "випадковий" збіг [15]. За допомогою численних ресурсів журналістам вдалося детально простежити маршрут яхти та встановити місце її приховування.

На завершення випуску вони намагаються отримати коментарі від учасників цієї історії, проте безуспішно. Завершення такого типу є характерним для форматів подібних розслідувань: після невдалих спроб зв'язатися з фігурантом журналісти підбивають підсумки.

Журналістське розслідування під назвою «Як міський голова Дніпра Філатов забув про 2 мільйони офшорних активів» починається з аналізу прихованих активів і статків, які належать бізнесменам. У матеріалі надаються конкретні приклади документів, що свідчать про існування офшорного бізнесу [29].

Такі подробиці стали відомими після глобального витоку документів Pandora Papers. Іронії додає те, що раніше Філатов активно заявляв журналістам: ніяких офшорів у нього нема, і навіть обіцяв подарувати їх у прямому ефірі тому, хто щось знайде. Справедливості заради, на момент цих заяв його офшорна компанія дійсно вже була закрита. Проте, як з'ясувалося, до моменту її ліквідації він все ж порушив закон, не вказавши компанію у деклараціях під час своєї каденції як міського голови. Офіційно повідомляється, що Філатов позбувся компанії в грудні 2016 року, коли вже понад рік очолював Дніпровську міськраду. Але тут є одна деталь: замість повної ліквідації, він переписав офшорну компанію на свою доньку-студентку. Цікаво, що реальний процес ліквідації компанії розпочався лише наприкінці 2019 року — майже через три роки після передачі її доньці.

Наступне розслідування має назву «Розслідування про топменеджера заводу «Антонов», який уклав контракт на 5,5 мільйона гривень із самим собою». Угода стосувалася обладнання для живлення літаків в аеропорту. Водночас інша учасниця тендеру заявила про підробку документів і наголосила на відсутності у переможця сертифікатів і досвіду постачання.

Розслідування «Слідство.Інфо» показало, що Caribalt Electronic Equipment отримала замовлення від «Антонова» вже після того, як Бондаренка призначили на керівну посаду. Контракт він підписав із компанією, яка фактично йому належала, що свідчить про явний конфлікт

інтересів. Антикорупційна експертка Олена Щербан коментує, що подібні дії можуть трактуватися як корупція та розтрата майна, за які передбачено до 12 років позбавлення волі [30]. Після початку судового процесу Бондаренко вийшов зі складу співвласників компанії. Водночас незабаром після укладення угоди він придбав два автомобілі Land Rover Discovery приблизною вартістю 2 млн грн.

«Слідство.Інфо» виявило співробітника СБУ, який, імовірно, міг бути причетним до зриву показу фільму про офшори Володимира Зеленського. Працівник Служби безпеки України Олександр Новіков звертався до представників Київської міської державної адміністрації, ймовірно, з метою перешкоджання показу документального фільму-розслідування «Офшор 95», який висвітлює фінансові аспекти діяльності Президента Володимира Зеленського [5].

За інформацією двох високопосадових джерел із Київської міської державної адміністрації, 3 жовтня, за кілька годин до початку прем'єри фільму, відбулася телефонна розмова від особи, яка представилася співробітником СБУ. За твердженням джерел, чоловік намагався вплинути на прийняття рішення про організацію показу, що мав пройти в комунальному закладі «Мала опера», попереджаючи про можливі наслідки у разі проведення заходу.

На підтвердження цієї інформації радник мера Києва Олексій Гриценко оприлюднив на власній сторінці у соціальній мережі номер телефону, звідки надходили дзвінки до посадовців КМДА. Згідно з мобільними програмами ідентифікації абонентів, цей номер здебільшого зареєстрований як «Олександр Новіков СБУ». У коментарі журналістам Гриценко зазначив, що хоча прямих погроз не було, у розмовах прозвучали приховані натяки на можливі проблеми, що могли виникнути у разі проведення показу.

Журналісти встановили, що один із дзвінків посадовцю КМДА відбувся о 15:00 і тривав близько хвилини. Із міркувань безпеки особистість чиновника не розголошується. Загалом, доступ до інформації про

співробітників СБУ є обмеженим, однак редакція з'ясувала певні деталі: номер телефону, згаданого у справі, використовував чоловік на ім'я Олександр Новіков, який навчався в Національній академії внутрішніх справ та працював у київському управлінні СБУ.

Олександр Новіков не надав чітких пояснень щодо своєї ймовірної причетності до інциденту. На спробу журналістів зв'язатися з ним телефоном він припинив розмову після уточнюючого запитання [5]. Під час особистої зустрічі Новіков заперечив будь-які погрози у своїх діях, зазначивши, що його дзвінки були пов'язані виключно з робочими питаннями.

Спроба офіційного звернення до СБУ щодо пояснення ролі їхнього співробітника у цьому випадку також не принесла задовільних результатів. У відповіді служба заявила лише те, що не втручається в діяльність журналістів, не відповівши безпосередньо на поставлені запитання.

Щодо самого показу фільму «Офшор 95», керівник «Малої опери» Олексій Прасол заявив про його скасування нібито через поточний ремонт у приміщенні. Однак журналісти дійшли висновку, що ця інформація не відповідає дійсності. Попри спроби перешкодити заходу, показ усе ж відбувся в той самий вечір 3 жовтня.

Фільм-розслідування базується на даних з проєкту Pandora Papers і містить документальне підтвердження фінансових схем із використанням офшорних компаній. Зокрема, висвітлюється інформація про отримання з 2012 року командами, пов'язаними із Зеленським, коштів в обсязі приблизно 40 мільйонів доларів США від структур, афілійованих із бізнесменом Ігорем Коломойським. У матеріалах також згадуються голова СБУ Іван Баканов та перший помічник Президента Сергій Шефір. Усі деталі цих схем викладені у фільмі «Офшор 95».

«Дипломатична місія на Мальдівах»: на люксовому курорті помітили нардепа «Слуги Народу», який відповідає за нацбезпеку.

48-річного Юрія Арістова, заступника голови Комітету Верховної Ради з питань нацбезпеки, оборони та розвідки від «Слуги Народу», у середині

липня помітили в розкішному 5-зірковому готелі Waldorf Astoria на приватному острові Ітхаафуші (Мальдіви). За даними “Слідства.Інфо”, цю інформацію журналісти отримали від власних джерел у курорті.

Для підтвердження готелю зателефонували на ресепшн, де повідомили, що Арістов дійсно гостював у готелі, але вже виїхав [1]. Waldorf Astoria Maldives розташований серед білосніжних пляжів та блакитних лагун і налічує 119 вілл із басейнами. За добу проживання на двох ціни починаються від 100 000 грн за пляжну віллу і доходять до понад мільйона за трьохспальневий комплекс із басейнами й приватним пляжем.

Коли журналісти звернулися безпосередньо до нардепа, Юрій Арістов не відповів на дзвінок. Замість нього взяла слухавку його пресекретарка, яка відмовилася уточнити, чи перебуває депутат в Україні, й попросила офіційний запит. Після цього Арістов і його помічниця ігнорували надслані запитання щодо обставин поїздки та її мети – робочої чи приватної.

Дружина нардепа, Марина Арістова, в розмові з журналістами запевнила, що він перебував у Вільнюсі з «дипломатичною місією», і наголосила на різниці їхніх особистих життів. До того ж, 7 липня Арістов справді публікував у Facebook фото з литовської столиці, де обговорював у Сеймі можливість постачання установок NASAMS для ЗСУ.

Народним депутатом Арістов став у 2019 році, у грудні 2022-го його обрали заступником голови оборонного комітету. Аналіз декларації за 2020 рік показав, що його сімейний дохід складав понад 9 млн грн, а дружина володіє Porsche Macan R4 II. У декларації також було зазначено арендований Range Rover 2019 року, тоді як нині в реєстрі МВС депутат записаний як власник Range Rover Evoque 2013 року, якого немає у декларації.

Раніше «Слідство.Інфо» вже висвітлювало поїздки Арістова на екзотичні острови – восени 2022-го він відпочивав на Занзібарі. Відомо, що вартість сімейного туру до чотиризіркового готелю там стартує від 170 000 грн. За вимогами президента Зеленського поїздки посадовців за кордон

мають погоджуватися РНБО. Перед обранням до парламенту Арістов був бізнес-партнером Зеленського в рибному бізнесі.

Проаналізувавши журналістські розслідування «Слідства.Інфо», можна визначити їх роль у глобальному медійному середовищі. Одним із ключових чинників успіху «Слідства.Інфо» на міжнародному рівні стала співпраця з глобальними журналістськими консорціумами. Організація є партнером таких ініціатив, як Investigative Dashboard і OCCRP, а також брала активну участь у відомих проєктах Pandora Papers, Paradise Papers і Panama Papers. Завдяки цій співпраці українські журналісти отримували доступ до масштабних витоків даних, які розкривали не лише корупційні схеми українських посадовців, а й їх зв'язки з глобальними процесами.

Особливою подією стало розслідування «Офшор 95», засноване на документах Pandora Papers, в якому було викрито офшорні схеми, пов'язані з президентом Володимиром Зеленським і його оточенням [2]. Цей матеріал набув широкого міжнародного резонансу: його публікували такі впливові видання, як The Guardian, BBC та Süddeutsche Zeitung. Це підкреслює значення «Слідства.Інфо» як авторитетного джерела інформації. Міжнародний фокус розслідувань Проєкти організації нерідко піднімають питання, які мають глобальний масштаб. Зокрема, це дослідження злочинних мереж, що поєднують українські фігури з міжнародною мафією, російськими спецслужбами чи транснаціональними корпораціями. Серед прикладів — розслідування про дії групи «вагнерівців» або вплив російської пропаганди через підставні медіа. Такі матеріали не лише інформують українську аудиторію, а й дають цінну інформацію для іноземних журналістів, правозахисників і державних інституцій. У цьому контексті діяльність «Слідства.Інфо» можна вважати інструментом публічної дипломатії, що демонструє відкритість і готовність України до боротьби з корупцією та маніпуляціями, протидії тиску та захисту свободи слова.

Значущим аспектом діяльності «Слідства.Інфо» стала їхня здатність протистояти політичному тиску, що особливо важливо в умовах складної

внутрішньої ситуації в Україні. Наприклад, розслідування конфлікту інтересів у держпідприємстві «Антонов» або спроби заблокувати випуск фільму «Офшор 95» зустріли серйозний спротив з боку офіційних структур. Незважаючи на це, журналісти продовжили працювати, відкрито заявляючи про зовнішній тиск, чим підтвердили свою професійність і прихильність журналістській етиці. Ці випадки отримали міжнародну підтримку завдяки організаціям як Reporters Without Borders та Amnesty International. Вони неодноразово виступали на захист журналістів «Слідства.Інфо», наголошуючи на важливості свободи слова та журналістських стандартів.

Встановлення професійних стандартів

Варто підкреслити, що «Слідство.Інфо» здійснює значний вплив на професійне журналістське середовище, задаючи високу планку в питаннях етики, перевірки фактів, верифікації джерел та аудіовізуального сторітелінгу. Їхні роботи регулярно з'являються на міжнародних платформах і включаються до шорт-листів престижних конкурсів, таких як Prix Europa або DIG Awards. Це сприяє підвищенню репутації української журналістики на світовій арені. Окрім цього, журналісти-розслідувачі «Слідства.Інфо» постійно обмінюються досвідом на міжнародних форумах і тренінгах, зокрема у співпраці з GIJN (Global Investigative Journalism Network). Така діяльність не лише сприяє професійному розвитку колег, а й допомагає формувати імідж України як держави з потужним і незалежним медіасектором. Журналістика розслідувань «Слідства.Інфо» є не просто механізмом громадського контролю в Україні, а й вагомим учасником світової медіаспільноти. Завдяки співпраці з міжнародними організаціями, висвітленню глобальних проблем, стійкості до тиску та дотриманню високих професійних стандартів, ця агенція не лише інформує, але й впливає на формування глобальної повістки у боротьбі з корупцією та зловживаннями. У цьому контексті «Слідство.Інфо» виступає як унікальний феномен розслідувальної журналістики в Україні та світі.

Висновок до розділу. У епоху інформаційної гібридності та глобалізованих медіа українська розслідувальна журналістика дедалі частіше виходить за межі суто національних питань, стаючи важливим елементом світового медійного простору. Яскравим прикладом цього є діяльність незалежної медіаорганізації «Слідство.Інфо».

ВИСНОВКИ

Журналістське розслідування є жанром аналітичної журналістики, який детально висвітлює самостійно виявлені журналістом приховані правопорушення, що мають значний громадський інтерес. Для створення якісного матеріалу у цьому жанрі журналісту необхідно обробити великий обсяг суперечливих фактів, серед яких документи, свідчення, цифрові дані тощо. Ключовим етапом стає проведення інтерв'ю з усіма сторонами, дотичними до проблеми, зокрема із залученням думок експертів та свідків. Така робота потребує не лише глибоких професійних навичок, а й відповідного технічного обладнання, доступу до інформаційних ресурсів, фінансових можливостей ЗМІ та юридичного супроводу. Рівень розвитку цього жанру суттєво залежить від політичної ситуації у країні.

Журналістське розслідування має синтетичний характер, поєднуючи елементи інтерв'ю, репортажу, хроніки, портрета, замальовки та замітки. Воно базується на методах аналізу та синтезу. Більшість фахівців рекомендують розпочинати матеріал з найбільш важливої інформації, оформленої у вигляді короткої замітки зі структурою, що відповідає на основні запитання: Хто? Що зробив? Де? Коли? За яких умов? (або Чому?). Крім того, науковці радять додавати до основного тексту зрозумілі цитати і наочний супровід — фотографії, схеми, таблиці чи анімовану інфографіку.

Проекти «Схеми» та «Слідство.Інфо» по праву займають ключове місце серед журналістських розслідувань в Україні. Протягом останнього десятиліття вони стали потужним інструментом громадського контролю, висвітлюючи діяльність влади, бізнесу і силових структур. Їхні матеріали не лише допомагають викривати численні прояви корупції, зловживання владою та непрозорі зв'язки у вищих ешелонах української політики, але й сприяють формуванню нової культури журналістики, орієнтованої на професіоналізм, відповідальність і об'єктивність. Особливо варто наголосити на їхньому потужному суспільному впливі. Завдяки цим проектам розслідувальна

журналістика в Україні отримала визнання не тільки на національному, а й на міжнародному рівні. Сучасні медіаплатформи, робота з відкритими базами даних, професійні команди і готовність висвітлювати складні та резонансні теми роблять їхній підхід унікальним. У підсумку можна стверджувати, що «Схеми» та «Слідство.Інфо» не лише фіксують події – вони стають каталізаторами змін у суспільстві, підвищують громадянську свідомість і сприяють поступовому відновленню політичної та правової системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарматій О. Суспільна значущість журналістських телевізійних розслідувань. *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 149–157.
2. Глушко О. Журналістське розслідування: історія, теорія, практика : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Арістей, 2006. 144 с.
3. Голуб О. Медіакомпас: путівник професійного журналіста: Практичний посібник. Київ : Інститут масової інформації, 2016. 184 с.
4. Гринько А. Сприйняття неетичних практик українськими журналістами: кодекси та повсякденна етика. *Central European Journal of Communication*. 2012. № 2, С. 259–274.
5. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ: Видавничий дім «КМ Academia», 1998. URL : <http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm>. (дата звернення: 13.05.2025).
6. «Дипломатична місія на Мальдівах»: на люксовому курорті помітили нардепа «Слуги Народу», який відповідає за нацбезпеку. URL : <https://www.slidstvo.info/news/dyplomatychna-misiia-na-maldivakh-na-liuksovomu-kurorti-pomityly-nardepa-sluhy-narodu-iakyuy-vidpovidaie-za-natsbezpeku/>. (дата звернення: 15.05.2025).
7. Журналістика: словник-довідник / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. Київ: Академвидав, 2013. 320 с.
8. Журналістське розслідування: посіб. / пер. та адаптація А. Лазарева: за матеріалами семінарів Ін-ту масової інформації (Київ), Центру підготовки та вдосконалення журналістів (Париж), нідерландської прогр. МАТРА; упор. А. Лазарева, І. Чайка; ред. С. Таран; Інститут масової інформації. Київ, 2004. 110 с.
9. Іванова К. Вплив журналістського розслідування на особисті якості журналіста. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2010. № 1(11). С. 79-81.

10. Конституція України від 11.12.2007. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. С. 141.
11. Мальнєв С. Скільки коштує відкуп за крадіжку та нові факти у справі «стрілка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m5HwWCNktBw>. (дата звернення: 16.05.2025).
12. Марущак В. Школа журналістики. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 136 с.
13. Нікітіна Н. Специфіка журналістського розслідування: основи жанру й методу. *Наукові записки Інституту журналістики: Т. 30 січень – березень / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка*. Київ: Видавництво Інституту журналістики, 2008. С. 170-172.
14. Офшорний порятунок: Як Віктор Медведчук сховав розкішну яхту за 200 мільйонів доларів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=28Z-m9lfDp0>. (дата звернення: 19.05.2025).
15. Підвисоцький В. Лицар совісті й честі. *Голос України. Газета Верховної Ради України*. 2004. URL: <http://www.golos.com.ua/article/233738>. (дата звернення: 16.05.2025).
16. Полушкіна В. Агентство журналістських розслідувань як ефективна модель проведення, розробки та розповсюдження інформаційного продукту розслідницької діяльності. *Актуальні питання масової комунікації*. Київ, 2002. Вип. 3, част. 2. С. 15-17.
17. Посібник з журналістських розслідувань Теорія та практика / Б.Бель, О. Бурмагін, Т. Патора, О. Хоменок. Київ: «Друкарня Бізнесполіграф», 2013. 190 с.
18. Райхель Ю. Нові «папери Пентагону». *День*. 2010. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/novi-paperi-pentagonu>. (дата звернення: 16.05.2025).
19. Рендол Д. Універсальний журналіст : підручник. Київ: Київська типографія, 2007. 150 с.

20. Савчук М. Царське село Петра Порошенка. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=kuwYh2qOxvM>. (дата звернення: 20.05.2025).
21. Савчук М. Зелена родина ру. URL : https://www.youtube.com/watch?v=_zflkehNN_M&t=637s. (дата звернення: 20.05.2025).
22. Седлецька Н., Ткач М., Чорновалов О. Справа про «рюкзаки Авакова». URL : <https://youtu.be/XtsDRoo-j2c>. (дата звернення: 17.05.2025).
23. Седлецька Н., Шабает Г. Український суддя із російським паспортом. URL : <https://youtu.be/wxuaWzo9CmY>. (дата звернення: 21.05.2025).
24. Сірачук С. Журналістське розслідування як метод збору інформації. Науковий блог Національний університет «Острозька академія» : веб-сайт. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2010/zhurnalistskerozsliduvannya-yak-metod-zboru-i-nformatsiji/> (дата звернення: 21. 05. 2025).
25. «Слідство. Інфо» знайшло СБУшника, який міг зривати показ фільму про офшори Зеленського. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BbxVlkLLSJc>. (дата звернення: 16.05.2025).
26. Сущенко В. Журналістське розслідування правопорушень: загальна характеристика та поняття з точки зору правознавства. *Наукові записки НаУКМА*. 2011. Т. 116: Юридичні науки. С. 26-29.
27. Ткач М. «Чорні чоловічки» Віктора Медведчука. URL : <https://youtu.be/NXnqIYR4sQ0>. (дата звернення: 21.05.2025).
28. Хоменко І. Функціональність журналістського розслідування в українському медійному просторі: погляд практика / І. Хоменко // *Current Issues of Mass Communication*. – 2013. – № 14. – С. 106-111.
29. Як міський голова Дніпра Філатов «забув» про 2 мільйони офшорних активів. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=uROYmtYICbs>. (дата звернення: 21.05.2025).

30. Як топ менеджер заводу «Антонов» сам із собою підписав контракт на 5,5 мільйона гривень. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1ZYor3kCVik>. (дата звернення: 18.05.2025).
31. Яковець А. Телевізійна журналістика: теорія і практика: посібник, 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. 262 с.